

Ketju-reaktio

Ketjureaktio-podcast: Jakso 3 (tekstivastine)

E = EEVA GRÖNSTRAND, TOIMITTAJA
S = SIRPA LEMPIÄINEN

E: Tämä on Kehitysvammaliiton Ketju-lehden podcast nimeltään Ketjureaktio. Minä olen toimittaja Eeva Grönstrand ja tällä kertaa minulla on vieraanani Sirpa Lempiäinen. Kerropa Sirpa, että mitä sä olet tehnyt työelämässä ollessasi?

S: Voi, vaikka mitä olen tehnyt, mutta luulen, että jo lapsuudesta semmonen perimä, mun ympärillä on aina ollut äärimmäisen paljon erilaisia ihmisiä - nuoria ja vanhoja, jollain lailla outoja tyyppejä. Mutta oli hyvin luontevaa, että ensin halusin keittiöalalle ja sitten olinkin kodinhoitajana ja yhtäkkiä halusinkin ehdottomasti kehitysvamma-alalle ja sillä alalla olen ollut 40 vuotta. Jäänyt eläkkeelle tämän vuoden maaliskuussa ja täytyy sanoa, että 40 vuotta suhahti tosta noin vaan enkä yhtäkään päivää vaihtais pois, on ollut tosi kivaa. Olen ollut laitoksessa, oon ollut asuntolassa ja nyt tän viimeisen rupeaman työtoiminnassa, siellä 37 vuotta olisi tullut tänä vuonna täyteen. Ja sit mä oon matkustellut paljon kehitysvammaisten kanssa, pitänyt erilaisia hyvinvointikursseja ja nimenomaan sellaista itsestään välittämistä yrittänyt opettaa, se on mun mielestä sellainen tärkeä alue. Ja tälläkin hetkellä pidän kerhoa, jumppakerho on ollut mun

kuvioissa jo sen 40 vuotta. Ja säbääkin pelasin jonkun aikaa, mutta nyt oon jättänyt sen nuoremille.

E: Aha, sulla on ollut siis aikamoinen pöhinä siis tossa viimeiset vuosikymmenet.

S: Joo.

E: Mutta nyt me puhutaankin kahvista. Ja ennen kuin ruvetaan puhumaan, niin minun täytyy hieman kursailla ja todeta, että ei meitä varten olis tarvinnu keittää kun just lähtiessä vasta juotiin. Mutta kun meillä on tässä nämä kupit edessä, niin juodaan pois, ettei mene haaskuun se hyvä kahvi. Niin ja me puhutaan siis erityisesti kahvin merkityksestä kehitysvammahuollossa. Kahvi on, mikäli oikein ymmärsin, ollut erityisesti silloin laitospelämässä hyvin tärkeä osa kehitysvammaisten ihmisten elämää. Mutta miksi?

S: Joo, nimenomaan laitospuolella. Mä oon alottanu urani laitospuolella ja jo silloin opiskeluaikana olin Rinnekodissa harjoittelussa ja todella tuli selväksi, että kahvilla on äärimmäisen suuri merkitys. Sitä sai ensinnäkin niin harvoin määrättyinä aikoina, mutta

se oli myös sellainen nautintoaine, jota mun mielestä silloin käytettiin väärin. Sillä houkutteltiin ihminen tekemään jotakin, sillä palkittiin, sillä myös voitiin rangaista. Ja heti kun kuulin, että tästä aiheesta keskustellaan, niin mulla tuli mieleen sellainen muisto nimenomaan sieltä laitospuolelta. Oli osasto, missä oli hyvinkin haastavia asiakkaita, haastavasti käyttäytyviä asiakkaita ja tämmöinen ruokasali oli keskellä sitä osastoa, siinä oli lasi-ikkunat. Ja päivällä oli raportti kun tuli iltavuoro töihin, niin se raportti oli siinä lasikopissa ja se oli just ennen sitä asukkaiden päiväkahveja, että ne asukkaat näki kun siinä henkilökunta istu ja joi kahvia ja he oli siellä nenät lintallaan ja nuoli ikkunaa, koska teki mieli kahvia. Ja se oli mun mielestä aivan kammottavan kamalaa, mä koitin aina mennä istumaan niin, että mun selkä oli sinne ikkunoihin päin, etten mä näkisi sitä, koska se oli niin kammottavaa ja koitin ehdottaa, että eiks voitais ensin antaa se kahvi näille asukkaille ja sit pitää sitä raporttia. Että se olis poissa heidän silmistään semmoinen näkymä, että siellä ne juo kahvia ja me ei saadakaan ainakaan vielä.

E: Mikä siinä oli syynä, miksi piti tehdä noin päin se homma?

S: Mä kun siitä kysyin, niin se kuulemma sopi siihen käytäntöön, että iltavuoro pääsi sitten pois kotia sen raportin jälkeen.

E: Eli melko työntekijäkeskeisesti on menty eteenpäin, ei suinkaan tällä tavalla asiakkuusnäkökulma edellä.

S: Joo, nimenomaan sillä. Ja kyllä oli monta tapausta myös, että joku jäi ilman kahvia, jos oli hirveesti nuoleskellu ikkunaa. Mutta siitä on kyllä onneks aikaa, se oli 80-luvun ihan alussa.

E: Saiko kahvia kenties palkintona jostain kiltistä käyttäytymisestä?

S: Sai sen toisen kupin.

E: Ahaa, kaksi kuppia kahvia.

S: Joo.

E: Että normielämässä mentiin yhdellä, mutta jos oli oikein kiltti sai kaksi.

S: Juuri näin.

E: Hieno homma. Se on ilmeisesti vähentynyt tämä kahvin merkitys nyt sitten tällaisena palkintoelementtinä sitä mukaa kun on ruvettu ajattelemaan enempi asiakaskeisest. Ja ehkä haastava käyttäytyminen on vähentynyt ja palkitsemisen tarve on vähentynyt.

S: Joo ja mun mielestä kahvin merkitys muutenkin. On onneksi ymmärretty, että jos ihmisellä on mielekästä tekemistä, niin ei keskity siihen kahvin odottamiseen. Että jos on jotain kivaa tekemistä, mistä saa sitä mielihyvää, niin se kahvi ei ole se ainut mielihyvän tuoja. Mutta mun täytyy sanoa tähän vielä, että mun ensimmäiset viittomatkin on "maitokahvia" ja se oli se ensimmäinen viittoma. Oltiin lypsillä ja kahvia. Ja kyllä näitä on vieläkin sellaisia asiakkaita, joille se puhuminen on hankalaa, mutta kahvi kyllä osataan viittoaa, että sitä haluan.

E: Niin, kyllähän kahvi on aina hyvää riippumatta niistä olosuhteista, missä eletään.

S: Kyllä. Otetaanko kahvia?

E: Otetaanpas kulaukset kahvia tässä. Hyvät on kahvit tässäkin talossa, täytyy myöntää. Niin, mutta sitten tuli tämä itsemääräämisoikeus. Rajoittiko se kenties millään tavoin tätä kahvin juonin merkitystä palkitsevana tekijänä kehitysvammaisen elämässä?

S: Mä luulen, että se on yks osa sitä, mutta ei se ollut. Ja kaikkihan meidän kehitysvammaiset eivät ymmärrä, että heillä on itsemääräämisoikeus, vaikka joka vuosi tarkistamme aina itsemääräämissuunnitelman ja mihin hän saa osallistua ja mihin sanoa mielipiteensä. Ja sitten kodeilta, miten se kotona toteutuu, mutta yllätys yllätys se kahvin juonti ei oo koskaan kuulunut siihen, haluan juoda 100 kuppia kahvia päivässä ja saanko sen juoda. Mutta ei oo näkynyt ei. Mutta sen mä muistan jossain matkoilla, niin meillä oli laitoksesta yks porukka mukana niin he lasi päivässä, kuinka paljon joku heidän matkalaisensa joi limpsaa päivän aikana, ettei juo liikaa. Ja ajattelin silloin, että mikä on liikaa ja mietin sitä ja vertasin kahvin juomiseen, että jos joku tulis sanomaan, että juot liikaa sitä lomalla, niin en tykkäis kauheesti. Että enkö saa päättää lomalla, juonko kuinka monta kuppia, mutta en kyllä kahvin juonissa sanos, että se olis millään lailla näkynyt.

E: Okei. Siis mitä rajoitetaan? Viinan juontia ilmeisestikin, mutta ei kahvin juontia.

S: Ei niin. Mutta mä ajattelin, että tänä päivänä meidän porukka asuu niin itsenäisesti kaikki, en tiedä, valvooko. En oo asuntoloissa käynyt, mutta silloin kun mä oon ollut asuntolassa, niin ei kukaan valvonut, että kuinka paljon sitä kahvii keitetään siellä omassa asunnossa, jokaisella on ne kahvinkeitinimet ja kuinka paljon ne pörrää ja kuinka monta pulloa sitä limpsaa on jääkaapissa. Eihän siihen oo sanomista, jos sitä on, mutta siitä voidaan keskustella, mutta ethän sä voi päättää. Jos toinen haluaa, niin siitä vaan.

E: Siitä vaan.

S: Niinhän mekin teemme, ei kukaan tuu mun jääkaappiin kattomaan, että kunka paljon siellä on mitäkin (naurahtaa).

E: (naurahtaa) Jotain rajaa sullekin.

S: Niin, joo.

E: Mutta kyllähän se on edelleen tärkeä asia nykyisissäkin asumisyksiköissäkin tää kahvi. Että minkälaista se teidän kahvittelu nykyisin oli ennen kuin jäit eläkkeelle niin nämä viimeiset vuodet?

S: Joo, kyllä kahvi oli tärkeä. Meillä joka aamu aamuinfossa käytiin läpi, ketkä haluaa juoda aamukahvia ja kuka sen kahvin keittää ja todella se oli se kahvin paikka, jolloin sitä nautittiin sama kuin päiväkahvi. Mutta täytyy sanoa, että nyt vuosien kuluessa kahvin merkitys ei enää, se on valitettavasti tällaset vanhemmat ja keski-ikäiset, jotka saa sen nautintonsa siitä kahvista ja kaipaa sitä kahvia. Kyllä noi nuoret pistää ne korvalappustereot tai pistää ne napit korviin ja limupullo kädessä, kahvilla ei oo enää sellaista merkitystä nautintoaineena.

E: Enpä tiedä, mitä sanoisin tuohon. Kyllä minä kaiken sen kursailun jälkeen, mitä minäkin olen kahvin ympärillä elämäni aikana viettänyt, niin kyllä mä arvostan kahvia aika paljon edelleenkin, että kyllä se aamu ei ala ilman kahvia.

S: Kyllä, olen ihan samaa mieltä. Nimenomaan tuolla työelämässä tuli vielä se aina, että kun oli sitä kahvia, niin varsinkin perjantaina "olisko meillä mitään hyvää sen kanssa". Siihen kuuluu vielä kahvin kanssa aina joku sellanen pikku hyvä pala päiväkahviin, niin sit tuli täydellistä.

E: Niin ja kyllähän se on työyhteisöissä etenkin sellaisissa työvaltaisissa työyhteisöissä myöskin tää kahvitauko on erityisen tärkeä juttu.

S: Tähän täytyy kyllä sanoa, että nimenomaan ja ehdottomasti. Meilläkin on ollut siis Vallilan työ- ja valmennuskeskuksessa, mikä on iso talo, meillä on neljä isoa yksikköä ja henkilökunta näkee toisiaan tosi harvoin, koska ollaan siellä omissa yksiköissä ja sen oman porukan kanssa työskennellään. Niin se päiväkahvi ja se pikku tapaaminen kahvikupin ääressä on ollu ihan hirvittävän tärkeitä ja nyt koronan myötä kun ne jäi pois, niin meillä oli niin ikävä toisiamme. Ja sit kun nähtiin toisiamme vaan jossain Teams-kokouksissa, niin todettiin oikein, että heti kun tää loppuu, niin sit me istutaan kahvitunnilla. Ja meilä oli aina, me tunnettiin työkaverimme, että aina jos tuli uutta henkilökuntaakin, niin ne kahvitunnit oli ne, missä me tutustuttiin, tiedettiin siitä ihmisestä muutakin kuin se, mitä hän teki siellä omissa yksikössään. Kahvihetket on ollu tosi tärkeitä.

E: Joo, kyllä sen näkee myöskin siinä, että kun kokoonnutaan Teamsin ääressä, niin kyllä mä aina siihenkin keitän kahvit itselleni ja sanon, hei älkää vielä alottako, mä keitän kahvit ekaks. Että kyllä se on koukuttava juoma ja keskeinen osa meidän kulttuuriamme.

S: Kyllä. Ja kyllä mu täytyy sanoa vielä, että kun ollaan matkusteltu paljon kehitysvammaisten kanssa, niin se päivä on rytmittynyt "eiköhän nyt olis kahvitauon paikka" ja sitten etitään joku kiva kahvila ja tietysti jotain hyvää sen kanssa, oli se sitten jätski tai leivos tai muuta. Mutta kyllä kahvi on jaksottanu sitä päivää ja ollu sellanen herkkuhetki siinä kaiken kuumuuden tai kaiken retkeilyn keskellä.

E: Onko tee lyönyt minkäänlaista kiilaa tähän kahvin valta-asemaan?

S: Ei. Tee ei oo oikeestaan millään lailla päihittänyt kahvia missään muodossa. Mun mielestä teen juojia on tänä päivänä aika vähän.

E: Kenties kun noita ukrainalaisia tulee lisää, niin teen juontikin yleisty. Mutta nykyisin on kumma juttu, että meillä on aina tarjolla sekä kahvia että teetä, vaikka kaikki juo kahvia se teekin on siinä rinnalla aina.

S: Joo, meillä oli töissä nimenomaan meidän asiakkaille kahvituolla oli teetä ja oli monen sorttista teetä niitä teepusseja, kaikki eri sorttia. Se oli kyllä aika hauska nähdä, että ihmiset valitsi niitä ja kun kysy, että millä perusteella sä valitsit kun tiesi, että tämä ihminen ei välttämättä osaa oikein lukea, niin minkä värisiä ne teepussit oli, että ahaa tänään onkin punanen teepussipäivä ja sit se oli jotain tiikerinsilmää. Että kyllä teelläkin on jossain määrin jonkinlainen asema.

E: Mmm, sekin on hyvin vahva kulttuurisidon nainen juttu ja tuolla Venäjällä kaikki juo teetä ja samoin Englannissa kaikki juo teetä. Mitenköhän tää kahvi on päässyt könyämään tänne Pohjolaan niin merkitykselliseen asemaan? Ehkä kun sehän oli kielletty kahvi suorastaan jossakin vaiheessa, harrastettiin sellaista kuin salakahveutta. Että semmoset tarkastajat kävi kortteleissa nuuhkimassa, että haiseeko jossain kahvi, harrastaako joku kenties salakahveutta. Niin siinä on ollut tällainen kielletyn hedelmän maku myöskin.

S: Sehän aina houkuttelee. Mun täytyy sanoa, että ihan lapsena mulla asu kummitäti Ruotsissa, me käytiin hänen luonaan, mentiin autolla koko perhe, meitä oli kaksi lasta siellä takapenkillä. Ja joka kerta kun me tultiin sieltä, meillä oli kahvipaketteja piilossa jossain peiton alla, koska niitä ei saanu tuoda Suomeen. Kahvi oli ja voi oli toinen, niitä sai jonkun määrätyn määrän tuoda tai saiko tuoda ollenkaan, mutta aina meillä oli piilossa kahvia.

E: Tässä on siis jonkinlainen kielletyn hedelmän maku, joka on ehkä periytynyt sukupolvelta toiselle, se asennoituminen kahviin kaiken kaikkiaan. Sitä paitsi nyt muistan, että kun kahvin säännöstely loppu ja ei enää tarvinnut juoda kahvin korviketta, ja tuli ensimmäinen laiva kahvilastissa Suomeen, se oli aivan suunnaton juttu, että jess, että nyt saadaan taas kunnan kahvia.

S: Ihan huikeeta.

E: Se on ollu semmonen todella keskeinen juttu suomalaisille. Että ei ihme, että kehitysvammaisten elämäkin rytmittyy kahvin juontiin, koska meidän kaikkien muidenkin elämä rytmittyy samalla tavoin.

S: Kyllä. Ja mun täytyy sanoa, että mä oon ainakin kovana kahvin juojana, että nyt meillä

on onneks erilaisia kahveja. Mä oon ostanu pienen kahvimyllyn, sellasen sähkökäyttöisen ja joka aamu ne pavut siellä jauhan ja on kyllä hyvää, kyllä mä tykkään vaan kahvista ja mä tarvitsen sitä. Ja ehkä mulla on joku riippuvaisuussuhde, ehkä tekosyy, mutta iltapäivällä särkee päätä, jos ei saa päiväkahviä, on jäänyt kahvi juomatta, niin kyllä tulee oireita.

E: Joo, mä oon kanssa huomannut sen. Yleensä mä juon yhden kahvikupin aamulla, siis mukin, tämmösen hemmetin hehtolitrana ja jos jätän sen juomatta, on iltapäivällä pää kipeenä. Se on kyllä kummallinen juttu.

S: Kyllä.

E: Että me ollaan koukussa koko kansa.

S: Mulla on tytär käymässä mun luona nyt ja hän on teen juoja, hän ei voi käsittää sitä, että miten ihmiset voi juoda kahvia, se haiseekin kuulemma niin pahalle ja kupit jää ruskeiks ja mä sanon, että jää teestäkin. Mutta hän ei oo ikinä juonut kahvia ja mä sanon, että sä et oo koskaan maistanukaan, niin sä et voi sanoo, mutta se on hänen valintansa.

E: Oot sä varma, että se ei oo vaihdokas?

S: (Nauraa) Ehkä pitäis epäillä sitäkin, koska joo, aika outoo. Tuli mieleen kun katon tonne päin, meillä on siis jumppakerho tossa Vilppulantiellä ja me käydään joka kevät kun meillä on se viimeinen jumppakerta, niin me käydään tossa Malmitalolla pullakahvilla. Ja sit se on niin ihana kun nehän on Kehitysvammatuon kerhoja, Liikuntavirasto antaa jotain tukea siihen, mutta firma tai siis Kehitysvammatuon maksaa ne kahvit, että kenenkään ei tarvii itse maksaa niitä kahveja. Se on niin ihana aina kun kausi lähenee loppuaan niin jumppaajat alkaa kysymään, että mennäänhän me sinne Malmitalolle kahville ja firma maksaa. (Nauraa) Se on niin ihanaa "ja firma maksaa". Mun pitää aina varovasti Kv-tuolta kysyy, että mites se firma maksaa tänä vuonna, maksatteko meidän pullakahvit? On ne tähän asti maksanu.

E: Hienoa. Tämä on Kehitysvammaliiton Ketju-lehden podcast nimeltään Ketjureaktio. Olemme täällä jälleen pian, ole kuulolla. ●